

URBANIZATION IN THAILAND, 1960-2000

CHAKCHAI SUEPRASERTSITTHI

**A THESIS SUBMITTED IN PARTIAL FULFILLMENT
OF THE REQUIREMENTS FOR
THE DEGREE OF MASTER OF ARTS
(POPULATION AND SOCIAL RESEARCH)
FACULTY OF GRADUATE STUDIES
MAHIDOL UNIVERSITY**

2004

ISBN 974-04-5197-7

COPYRIGHT OF MAHIDOL UNIVERSITY

ภาวะความเป็นเมืองของประเทศไทย พ.ศ. 2503 - 2543 (URBANIZATION IN THAILAND, 1960-2000)

จักรชัย ตี๋ประเสริฐสิทธิ์ 4236422 PRPR/M

ศศ.ม (วิจัยประชากรและสังคม)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ : วรชัย ทองไทย, Ph.D. (DEMOGRAPHY), รศรินทร์ เกรย์, Ph.D. DEMOGRAPHY)

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาระดับและแนวโน้มของภาวะความเป็นเมืองในประเทศไทย ระหว่างปี พ.ศ. 2503 - พ.ศ. 2543 (2) ศึกษาองค์ประกอบของการเติบโตของประชากรในเขตเมืองของประเทศไทย และ (3) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างระดับภาวะความเป็นเมือง กับการพัฒนาทางเศรษฐกิจของประเทศไทย ในช่วงเวลาดังกล่าว

ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษา คือ รายงานสำมะโนประชากรและเคหะ ปี พ.ศ.2503 - พ.ศ. 2543 ,World Urbanization Prospects, รายงานการสำรวจการเปลี่ยนแปลงของประชากรทุกกลางช่วงสำมะโน, ข้อมูลครัวเรือน ตัวอย่างของโครงการสำมะโนประชากร, และข้อมูลทางเศรษฐกิจของประเทศต่างๆจากฐานข้อมูลของกองทุนการเงินระหว่างประเทศ และองค์การอาหารและเกษตรกรรมแห่งสหประชาชาติ

การศึกษานี้แบ่งดัชนีชี้วัดออกเป็น 2 หมวด คือ (1) ดัชนีวัดภาวะความเป็นเมือง ได้แก่ ร้อยละของประชากรในเขตเมือง และ ผลต่างของอัตราการเติบโตระหว่างประชากรในเขตเมืองกับประชากรในเขตชนบท และ (2) ดัชนีวัดสถานภาพทางเศรษฐกิจ ได้แก่ ผลผลิตมวลรวมภายในประเทศ ต่อหัว, ร้อยละของผลผลิตมวลรวมภายในประเทศจากนอกภาคเกษตรกรรม, และร้อยละของกำลังแรงงานนอกภาคเกษตรกรรม

ผลการศึกษาพบว่า ระดับและแนวโน้มของภาวะความเป็นเมืองในประเทศไทย ระหว่างปี 1960-2000 มีความแปรปรวนอย่างมากเนื่องจากอิทธิพลของการเปลี่ยนแปลงของประชากรในเขตเมืองและเขตชนบท อันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงเชิงพื้นที่, และการเปลี่ยนแปลงของประชากรในกรุงเทพมหานคร ดังนั้นจึงมีการควบคุมอิทธิพลของปัจจัยทั้งสองข้างต้น เพื่อพิจารณาถึงระดับและแนวโน้มของภาวะความเป็นเมืองของประเทศไทย ผลจากการควบคุมใน 2 ปัจจัยพบว่า การยกฐานะเขตชนบทเป็นเขตเมือง ช่วยลดความเป็นเอกลนครของกรุงเทพมหานครที่มีต่อระดับและแนวโน้มของภาวะความเป็นเมืองของประเทศไทย อีกทั้งยังช่วยยกระดับภาวะความเป็นเมืองของประเทศไทยได้อีกด้วย

เมื่อพิจารณาองค์ประกอบของการเปลี่ยนแปลงของประชากรในเขตเมืองของประเทศไทย ระหว่างปี พ.ศ.2503 - พ.ศ. 2543 พบว่า การเพิ่มตามธรรมชาติ (ผลของการเกิดและการตาย) มีบทบาทสำคัญต่อการเติบโตของประชากรในเขตเมือง แต่บทบาทดังกล่าวลดถอยน้อยลงอย่างต่อเนื่องตลอดช่วงเวลาที่ศึกษา ในขณะที่การย้ายถิ่นของประชากรไม่มีบทบาทมากนัก ดังนั้นการเปลี่ยนแปลงเชิงพื้นที่จึงมีบทบาทสำคัญต่อการเติบโตของประชากรในเขตเมือง และระดับภาวะความเป็นเมืองของประเทศไทยในช่วงหลัง สำหรับองค์ประกอบของการเปลี่ยนแปลงของประชากรในกรุงเทพมหานคร พบว่า การเพิ่มตามธรรมชาติมีบทบาทสำคัญตลอดช่วงปี พ.ศ.2503 - พ.ศ. 2543 ยกเว้น ระหว่างปี พ.ศ.2513 - พ.ศ. 2523 เนื่องจากในช่วงดังกล่าวมีการจัดตั้งกรุงเทพมหานคร โดยรวมเขตเทศบาลกรุงเทพ, เทศบาลธนบุรี และพื้นที่นอกเหนือจากเขตเทศบาลดังกล่าวในจังหวัดพระนคร และจังหวัดธนบุรี

เมื่อพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างระดับภาวะความเป็นเมืองกับการพัฒนาทางเศรษฐกิจ ของประเทศไทย โดยเทียบกับความสัมพันธ์ดังกล่าวของประเทศต่างๆทั่วโลก พบว่าประเทศไทยมีระดับภาวะความเป็นเมืองต่ำกว่าระดับการพัฒนาทางเศรษฐกิจของประเทศตนเอง สำหรับระดับภาวะความเป็นเมืองที่เหมาะสมกับระดับการพัฒนาทางเศรษฐกิจของประเทศไทยควรจะได้ดำเนินการศึกษาต่อไป

81 หน้า ISBN 974-04-5197-7

URBANIZATION IN THAILAND, 1960 - 2000

CHAKCHAI SUEPRASERTSITTHI 4236422 PRPR/M

M.A. (POPULATION AND SOCIAL RESEARCH)

THESIS ADVISORS: VARACHAI THONGTHAI, Ph.D. (DEMOGRAPHY),
ROSSARIN GRAY, Ph.D. (DEMOGRAPHY)**ABSTRACT**

The objectives of this study are 1) to study the level and tempo of urbanization in Thailand during 1960-2000, 2) to study the component of urban population growth, and 3) to study the relationship between the level of urbanization and level of economic development during this period.

The data used are from reports of Population and Housing Census in 1960-2000, Survey of Population Change during the intercensal period and World Population Prospects. Additionally, micro data from the 1960-2000 censuses and databases from International Monetary Fund and Food and Agricultural Organization are utilized.

The indicators adopted are 1) indicators for urbanization: percent of population in urban area and urban-rural growth difference rate and 2) socioeconomic development indicators: GDP per capita, percent GDP from the non-agricultural sector and percent non-agricultural labour force.

The results show that the level and tempo of urbanization varied substantially during 1960-2000 due to the population changes in urban and rural areas. Controlling for area and population changes in Bangkok Metropolis, the reclassification from rural to urban areas helps reduce the degree of primate city of Bangkok, and consequently affects the level and tempo of urbanization in Thailand. Moreover, it helped increase the level of urbanization in Thailand.

Regarding the component of urban population growth during the period of study, it is found that the natural increase plays an important role. However, it becomes less important over time. The net urban-rural migration has very little impact on the urban population growth. The area reclassification has the greatest impact on urban population growth in the later period. Regarding the population growth in Bangkok Metropolis, natural increase contributes mostly during 1960-2000. The exception is for 1970-1980 when annexation of Bangkok and Thonburi is the most important factor affecting the population growth in Bangkok Metropolis. This is because Bangkok and Thonburi municipalities with the annexation of their non-municipalities were combined and upgraded to Bangkok Metropolis.

Regarding the relationship between level of urbanization and level of economic development, it is found that Thailand has experienced under urbanization when its situation is compared with several countries in the world. The suitable level of urbanization to the level of economic development in Thailand is proposed for further study.

**KEY WORDS: URBANIZATION / COMPONENTS OF URBAN GROWTH /
PRIMATE CITY / ECONOMIC DEVELOPMENT**

81 pp. ISBN 974-04-5197-7